

Љубиша Деспотовић

Институт за политичке студије, Београд

АНТИНОМИЈЕ НАЦИОНАЛНЕ (НЕ)МОЋИ: ГЛОБАЛИЗАЦИЈСКИ И ГЕОПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ СРБИЈЕ

Сажетак

У раду ћемо настојати да анализирамо факторе националне (не)моћи Србије у контексту политике националне безбедности. Главни акценти анализе биће усмерени на по нама два кључна сегмента националне моћи, утицаја политичких елита које би требало да дефинишу, организују и одговорно контролишу спровођење мера и активности на заштити виталних интереса нације и државе и увећања капацитета националне моћи, као и геополитички контекст који у великој мери опредељује процене, потезе и мере у дефинисању политике националне безбедности Републике Србије.

Кључне речи: *Србија, национална моћ, национална безбедност, политичка елита, геополитика, глобализација*

Проблем дефинисања и процене корпуса националне моћи неке државе, је сложен, вишеслојан и вишезначан процес. Он захтева комплексну анализу више чинилаца који га одређују (спољна политика земље, геополитички положај, економска развијеност, достигнути научно-технолошки развој, демократски степен односа у политичкој заједници, број припадника и квалитет оружане силе, културни и религијски

комплекс односа, образовно-културна развијеност и сл.). Анализа и процена овако сложеног корпуса националне моћи једне земље утолико је компликованија јер се врши у контексту глобализацијског оспоравања националне државе, деинституционализације њених капацитета, економске десуверенизације, детериторизације, разградње националног идентитета, смањења војних ефектива, хибридног рата усмереног против одбрамбене моћи државе, специјалног информационог и информатичког рата и томе слично.¹⁾

Део суровог глобализацијског контекста у који је гурнута национална држава представља и чињеница опште пауперизације широких слојева грађана као последице економске и политичке десуверенизације држава. Повећање јаза између богатих и сиромашних на глобалном плану и све веће социјалне и економске неједнакости становништва на унутрашњем плану. Готово уништен средњи слој друштва (као фактора унутрашње стабилности и развоја) са тенденцијом дубље радикализације сиромаштва и егзистенцијалне несигурности. Приметна је такође све већа немоћ девастиране и десуверенизоване државе да обезбеди продукцију колико толико довољног броја производа и правичан процес редистрибуције социјалних добара и услуга што јој је једна од важнијих функција да би се и даље могла сматрати државом. Као последица генерисаних глобалних економских криза, нараста број економских губитника савремених транзиционих процеса, било да су они колективни или индивидуални. У таквим околностима нараста утицај недржавних актера на унутрашњем плану и доминација нових глобалних актера на међународном плану што све више доводи до урушавања и онако оспорене улоге међународних институција и поштовања норми и стандарда међународног правног. Све наведено доводи до пораста *хегемоније моћних*, који намећу процесе тзв. нове феудализације држава као директне последице њиховог разбијања, и детериторизације кроз малигни сепесионизам и деконструкцију читавих регионалних структура а посебно на простору Балкана и бивше СФРЈ.

Ипак, најмалигнији по питању урушавања националне моћи модерне државе, по нашем суду је *процес вазализације националних политичких елита* које се стављају у функцију

1) Видети: Т. Мирковић, *Америчка војна стратегија*, Медија центар Одбрана, Београд, 2012.

службе иностраним центрима моћи претварајући себе у тзв. *олош-елиту*, своју државу у *протекторат*, а грађане у пауперизовану и дезоријентисану масу којој је намењена *улога сервिसа интереса страног капитала*.

Како је до тога дошло, да ли је то неумитна судбина свих малих и средњих држава, особито у нашем региону, и колико то утиче на степен угрожавања националне моћи једне државе? Одговоре на ова питања можемо потражити у сфери дефинисања *геополитичког и глобализацијског* контекста означене теме. У првом сегменту рада покушаћемо да назначимо кључне промене које настају као последица деловања сила глобализације, а у другом делу и конкретни балкански контекст геополитичке позиције Србије који у битном опредељује квалитет и сложеност њеног геополитичког положаја.

Један од главних обележја глобализованог света садржан је у сазнању да је дошло до повећања степена *међузависности* држава и нација, у пољима економско-трговинских односа, технике и технологије, културе, информисања и комуникација, међународне политике, и сл. Дефинисана међузависност структурисана је на начин који повећава степен условљености и упућености *полупериферије и периферије* у односу на економске и војне силе тзв. центра развијеног света. Последице тако успостављених односа могу се систематизовати и сагледати на следећи начин:

- дошло је до преминања мегахорпоративног сектора, а пре свега у областима производње и дистрибуције хране, нових технологија, енергије, војно-индустријског комплекса, система масовних комуникација, финансијског капитала и сл.;
- успостављена је корпоративна модификација као системски оквир глобалне контроле тржишта;
- остварена је доминација економског монопола глобализованих финансијских институција;
- такође, и информациони монопол глобализованих комуникацијских система моћи;
- све је израженије деловање нових облика нихилизма у сфери масовне културе и медијске манипулативности као сегмената опште деградације хришћанског система вредности и традиције;
- остварена је *доминација глобалних елита и њихових регионалних и локалних трансмисија, које су директ-*

но стављене у функцију ширања моћи светског капитала, уз систематично занемаривање интереса националног нивоа државне власти и одговорности према властитим грађанима. О томе руски политиколог Панарин каже: „У епохи глобализма бити елитом значи имати чланство у некој тајној интернационали, која не изражава интересе сопствене нације“². Савремена елита како истиче Панарин, представља „затворен међународни клуб који има сопствену корпоративну етику, која нема ништа заједничко са обичном грађанском и политичком етиком која обавезује на служење својој земљи, свом народу и држави“²;

- на делу је свеопшта дедемократизација система и односа на нивоу националних држава, све дубља криза демократије, те њено свођење на феудалне и кастинске форме и корпоративни облик представљања;
- економска десуверенизација држава је отишла далеко, па и *корупција као системска метода контроле регионалних и локалних псеудо-елита* (која служи као награда за њихово *нечасно саслуживање* глобалном капиталу корпорацијског, финансијског или војног комплекса моћи);
- радикализована је безпризорна експлоатација доступних природних ресурса и пролиферација полације и контаминације планете, као последице неодговорне и похлепом мотивисане економске делатности корпорација;
- наметнут је као систем *паразитски глобализам номенклатуре*, и убрзани процеси успоставе *новог светског поретка* као њиховог крајњег циља.

Све до сада побројано показује да су се тзв. *нови глобални актери* (глобални финансијски капитал, глобалне корпорације, глобални медијски системи, као и ММФ, Светска банка, СТО, глобалне НВО и сл. организације) позиционирали као *кључни субјекти* који креирају не само *нови поредак моћи* него и динамику односа у њему, при чему је модерна национална држава попуно инструментализована у сегменту преосталих очуваних институционалних капацитета и стављена у функцију одржавања и развоја глобалног корпоративног сектора.

2) С. Нишић, *Глобална сила и безбедност Балкана*, ВИЗ, Београд, 2002, стр. 161.

Као важна последица ових процеса у великој мери се јавља криза спремности државе да се и даље носи са таквом врстом проблема. *Институционално осакаћена, функционално блокирана, политички делегитимизирана, идентитетски прекодирана, правно дерегулисана, војно десеткована, економски осиромашена, “држава” је све склонија да призна своју потпуну капитулацију.*

Из овако скицираног глобалног контекста усмерићемо нашу анализу на маркирања неких од најважнијих обележја геополитике Балкана и Србије сагледаних кроз контекст деловања глобалних и регионалних сила. Набројаћемо само неколико важних и одређујућих карактеристика:

- Геополитички значај Балкана је велики, сталан и у неким деловима кључан за дефинисање међународног утицаја у његовом ширем географском окружењу: средња Европа, Медитеран, Блиски Исток, Мала Азија, Јадран, Црно море и сл. Стога је он јасно изражен у ставу да ко влада Балканом влада и Европом, јер је „Балкан улазно-излазна капија Европе за њен животни простор на Исток“.
- Већ најмање два века уназад на делу су процеси балканизације који су садржани у сталним територијалним прекрајањима и међунационалним и међурелигијским сукобима који су најчешће индуковани од стране ванбалканских фактора као делови политике владања овим регионом и даљом експанзијом у његова рубна подручја.
- Простор Балкана је део јужно европског војишта на коме још увек има много пожарних тачака (БиХ, КиМ, албанско-македонски, албанско-грчки, бугарско-македонски, македонско-грчки и грчко-турски спорови). „Тако се данашња америчка стратегија приклонила Макиндровој тези да превласт у Евроазији може да има само онај ко влада централним делом евро азијског простора. За достизање тог циља, балканска територија служи као чврста тачка ослонца. Контролишући Балкан, САД реализују још два важна циља: контролишу немачки транзит Дунавом са Блиским и Средњим истоком и преко савеза са Турском блокирају црноморске

мореузе, чиме практично затварају излаз руске флоте у Средоземље³⁾

- „На Балкану се и данас опасно укрштају интереси ванбалканских сила. Балкански простор је „изазов за америчке планетарне - војне и економске позиције, руске трансбалканске визуре, немачку средњеевропску завесу од Балтика до Јадрана, Турску замишљену од Јадрана до Кинеског зида, италијанско-католички *Spirita Verso Ioriente* итд.⁴⁾“
- САД су стављајући под своју доминацију просторе КиМ-а, Македоније, Бугарске, и Албаније, оствариле директну контролу стратешки важних праваца као што су подунавски и моравско-вардарски правац, затим Отрантски пролаз (врата), контролишући тако геополитичке интересе супарника⁵⁾ али и партнере унутар НАТО-а .
- Према Републици Србији се још увек води политика кодирана тзв. Бејкеровим концептом „преткумановске Србије“, који циља на нова територијална цепања земље, и њено просторно сакаћење до нивоа од око 50.000 километара квадратних које је по њиховим проценама и плановима сасвим погодна за потпуну контролу и даљу парализу земље. „Током овог прекомпоновања озбиљно је страдао вековни српски етнички простор. Срби су потиснути са запада и југа - од мора и косовско-метохијске равнице - са тенденцијом њиховог даљег сабијања ка језгру њихове нововековне државе настале на простору Шумадије и Поморавља. Здруженим деловањем атлантиста и средњеевропљана, Србија је током претходне две и по деценије поступно ослабљена, окружена земљама чланицама ЕУ и НАТО пакта и доведена у фазу „постдржавног животарења“: смештена у својеврсни „геополитички гето“, у процеп...“⁶⁾

3) Исто, стр. 26.

4) Исто, стр. 28.

5) Видети: С. Перишић, *Нова геополитика Русије*, МЦ Одбрана, Београд, 2015.

6) А. Гајић, *Између евроатлантизма и евроазијства - положај савремене Србије*, Култура полис, Нови Сад, 2015, стр. 4.

- На делу је стварање антисрпских савеза у региону, антагонизовање српских суседа и обећања територијалног ширења на конто српске нације, као награде за служење антлантистичким интересима.
- Подстицање ширења и инструментализације радикалног ислама за остваривање интереса Запада у региону и шире у Европи, особито опасних по безбедносне интересе Србије.
- Даља окупација државе економско-политичким мерама, а војно додатно на простору КиМ-а. „За Србију Космет је окупиран од стране НАТО-а и никаква друга квалификација не долази у обзир...“⁷⁾
- Снажно потискивање руских геополитичких интереса из региона, чему је нажалост допринела и сама Русија, својом неодлучном политиком посебно у предпутиновском периоду власти, али и својеврсним геополитичким лутањем и конфузијом када је у питању регион Балкана - а особито положај, статус и интереси Србије и српског народа.⁸⁾

ЛИЦА И НАЛИЧЈА НАЦИОНАЛНЕ (НЕ)МОЋИ:

У оквиру дисциплинарног проучавања *савремених међународних односа и геополитике* учињени су бројни теоријски напори у покушају дефинисања садржаја синтагме *национална моћ*. Дефинишући пре тога сам појам моћи, многи аутори су стали на становиште да је то *поседовање одређених капацитета да се издејствује одређено понашање које је усклађено са интересима и циљевима оног који ту моћ упражњава*. Дакле, у првом плану су интереси, циљеви али и поседовање капацитета моћи који је подржавају. Политичка моћ пак представља реалне капацитете да се у оквиру једног друштвеног односа спроводи сопствена воља, упркос отпору. Испољавање (вршење) моћи може али и не мора да се остварује само присилом. У демократским друштвима моћ се ограничава уставом и законима. Моћ се често испољава кроз неколико битних функција: као *моћ деловања* (обухвата све видове активности

7) С. Нишић, *нав. дело*, стр. 49.

8) М. Степић, *Геополитика неоевроазијства*, ИПС, Београд, 2013.

у циљу промене фактичког стања или одржавања постојећих односа и поретка), као *моћ одлучивања*, *моћ мобилизовања* (бирани, тржиште и сл.), *моћ располагања* (коришћење ресурса и ствари), као и *моћ дефинисања* посебно тематског односно владајућег дискурса.

Амерички геополитичар Н. Спајкмен у пресудне чиниоце националне моћи убраја: величину територије, број становника, рудно богатство, економско технолошки развој, финансијску моћ, етничку компактност и сродност, ниво социјалне интеграције заједнице, политичку стабилност, јак национални дух односно идентитет и сл. Наши аутори, М. Мијалковски и И. Ђорђевић с правом констатују постојање материјалних и нематеријалних чинилаца националне моћи од којих су збирно најважнији следећи: територијални, природни, геополитички, демографски, економски, политички, технолошки, војни, обавештајни, и идентитетски.⁹⁾ За потребе нашег рада анализираћемо само неке од наведених аспеката националне моћи, у покушају да укажемо на *топосе националне немоћи*, као део антиномичних процеса који су довели до урушавања националне моћи земље и продубљивања безбедносних ризика по државу и грађане. *Антиномичност националне немоћи Србије садржана је у чињеници да је управо политички фактор (државна власт, односно политичка елита) која треба да планира, гради и јача њену укупну одбрамбену безбедност и моћ као политичке заједнице, (на коју је обавезује уставно-законска регулатива али и политичка одговорност), постала најслабија карика и чинилац слабљења, урушавања и деградације националне моћи земље. Уместо да своју политику усклађује са "номосом" Србије (духом народа, географским особеностима и законима ове земља) она је постала главни фактор њене антиномичности, дакле, против номосности како сам појам сугерише. Овде се појам номос, користи у његовом геополитичком контексту и значењу.*¹⁰⁾

9) М. Мијалковски, И. Ђорђевић, *Неухватљивост националне моћи*, С. гласник, Београд, 2010, стр. 43.

10) „У духу конзервативне немачке органицистичке социолошке традиције Карл Шмит креира идеју о исконској повезаности тла - простора и политичке културе једног народа. (...) У том циљу сковао је појам «номоса», који треба да изрази сву сложеност и органску повезаност културне особености, духа народа, са његовим природним окружењем и географским особеностима. Тако су номос земље и номос мора не само различити геополитички ентитети, већ и у цивилизацијском смислу потпуно неспојиве појаве која

Анализирајмо онда тај тзв. *политички чинилац* националне моћи. У позитивном смеру посматрано, „политички чинилац утврђује карактер националне моћи као релативно трајан одбрамбени програм - теоријске поставке и практична решења (усмерења) о кључним питањима одбране виталних државних вредности. Политички чинилац поставља захтеве и задатке у вези са одбраном националних вредности и истрајава на томе да буду јасно и садржајно формулисани у документима из области безбедности. (...) Политички чинилац настоји да обезбеди савезнике и пријатеље, (...) одлучује о отпочињању рата и закључивању мира, (...) присваја резултате победе“; а у негативном смеру, „неадекватно поступање политичког чиниоца може да допринесе усвајању неадекватних ставова у документима из области безбедности државе, и тиме погрешно усмери припреме државних ресурса за употребу националне моћи, а крајњи резултат тога може да буде њихово неуспешно ангажовање ради отклањања безбедносних изазова, ризика и претњи виталним државним вредностима“.¹¹⁾ Дакле, *пресудна важност политичког чиниоца по стање и капацитете националне моћи, сасвим се јасно изчитава, без обзира дали се ради о његовим позитивним или негативним учинцима*. Из редова политичке елите попуњава се државни апарат, све најважније државне институције и функције. Стога је од пресудног значаја да се на чело државе изаберу њени најквалитетнији представници и да она води национално одговорну и независну спољну политику. То се нажалост, у нашој земљи у последњих неколико деценија није дешавало, а особито у последње две. Патолошки утицај на изборе у Србији, остваривала је ЕУ и САД, обезбедивши да на власт долазе политичке коалиције које су под контролом и које ће примарно спроводити њихове политичке, економске и геополитичке интересе.

Да се овде не ради о случајној политичкој појави потврђује нам и следећи став. „Политичким процесима у земљи не управљају национални кадрови већ представници других земаља, који организују промену влада, спровode специјалне операције у циљу промене политичког система, усмеравања политичких странака, разбијању неподобних опозиционих

једна са другом стоји у опречном односу“. Љ. Деспотовић, *Српска геополитичка парадигма*, Каирос, Сремски Карловци, 2012, стр. 22.

11) Исто, стр. 58.

странака и оснивања нових странака. (...) Последице агресије по политички развој Југославије и Србије испољавају се преко прилично лаке промене власти 2000, што је резултат операције коју су припремиле специјалне службе са Запада. Већ после тога је било много лакше уништити Југославију на чијем челу се налази нова послушна власт“.¹²⁾ Истинитост претходне констатације потврђују следећи наводи: „Солана износи став: „Београд мора да схвати једну поруку. Нико не може да се одупре нашој вољи. Ако је наш циљ ширење на исток и овладавање енергетским ресурсима, једна Србија не може бити препрека на том путу. (...) Србе највише боли то што им је Косово отето“. Сагласни су да ће уништена и потчињена Србија постати чланица ЕУ и НАТО, а они (НАТО челници) ће у потпуности контролисати политичке странке и политичаре у Србији. „Више неће бити никаквих искакања. Владе се могу мењати, али ће курс остати исти“.¹³⁾ Закључио је Хавијер Солана тада генерални секретар НАТО-а, свој експлицитни исказ.

Овде се заправо ради о створеној вазалној олош-елити, која је контролисана и корумпирана и која представља трансмисију у систему управљања виталним ресурсима и капацитетима земље у корист интереса спољног фактора. Стога је потпуно у праву наш признати стручњак у пољу науке о безбедности Р. Гађиновић када у свом научном раду „Стратегија националне безбедности, стратешки документ државе“ аргументовано критикује њене важније мањкавости и недостатке, истичући да: „Стратегија националне безбедности својим текстом никада не сме деловати удварачки било коме, осим до краја у служби виталног националног интереса сопствене државе. Тај документ мора предвидети довољан број сопствених снага безбедности како би се успешно могла применити стратегија одвраћања и стратегија узвраћања. Међутим, овај документ процењује да: „У таквим условима међународно војно и безбедносно присуство у региону може да допринесе стабилизацији стања и спречи настајање конфликта“. Оваква теза је неприхватљива у „Стратегији националне безбедности“, јер

12) Ј. Гускова, „Савремени геополитички положај Србије, као резултат активности спољног фактора у условима глобализације“, у зборнику *Србија у савременом геостратешком окружењу*, МЦ Одбрана, Београд, 2010, стр. 23 - 28.

13) М. Суботић, „Геополитичка стварност Срба“, у зборнику *Србија - политички и институционални изазови*, ИПС, Београд, 2008, стр. 79.

национални интерес Србије није да на њеној територији господаре снаге НАТО пакта, већ да она својим снагама и системом безбедности обезбеди безбедност својим грађанима и да респектабилним системом одбране буде гарант мира на Балкану, а не вечити поданик страних трупа, што никада у историји српског народа није била пракса.¹⁴⁾ *Изречена стручна оцена колеге Гађиновића јасно критички интонира политичку позадину која стоји иза поменуте стратегије а чији недостаци нису последица нестручности њених војних аутора, него пре свега налога тадашње политичке власти да један тако важан документ за националну безбедност земље буде идеолошки уподобљен интересима страних ментора наше олош елите.*

По истом принципу плански се деструирају и остали важнији сегменти функционисања државе и друштва, односно чинилаца корпуса националне моћи . У сегменту *економског фактора* националне моћи ствари су већ одавно отишле предалеко у правцу подривања наше економске суверености. Процеси деиндустријализације и разарања привредне основе наше политичке заједнице, и економска политика која је била на делу последње две деценије то јасно доказују. *Радило се наиме, о политици палијативних решења, чији су главни елементи били: тренд даљег задуживања земље, ослонац на страни спекулативни капитал, блокирање домаће тражње, запостављање домаћег привредног сектора поготово малих и средњих предузећа, не инвестирање у високо-технолошку привредну структуру, запостављање пољопривредне производње, недовољно улагање у науку и образовање, рестриктивна монетарна политика, подржавање монопола страног банкарског сектора и сличне мере.* Дакле класичан репертоар мера из концепта тзв. *геополитике сиромаштва* намењених периферним друштвима које треба да остану сиромашна и неразвијена. „Економске политике својеврсног навођења и присиљавања читавих региона и земаља да се „специјализују“ за сиромаштво у процесима планске пауперизације, деиндустријализације и успорене модернизације, део су пројектованог исхода *елита* које глобализују у настојању да за себе сачувају привилегован економски положај. Оне теже да обезбеде несметано и неправедно присвајање туђег рада и ресурса, једном речју да очу-

14) Р. Гађиновић, „Стратегија националне безбедности, стратешки документ државе“, *Национални интерес*, 3/2009, ИПС, Београд, стр. 192-208.

вају и ојачају властити монополски положај у глобализованој структури финансијске, економске, медијске, војне, и геополитичке моћи. На делу је на име једна својеврсна *геополитика сиромаштва* - плански концепт контроле економских токова пропадања оних региона и нација које су *геополитички опоненти моћних геополитичких сила* и њихових савезника, и обрнуто, значајно економско уздизање и убрзан економски развој региона и држава означених као *пивот државе* или *државе стожери*, чији је задатак регионално очување и унапређење постојећег геополитичког поретка моћи у свету¹⁵⁾.

Слично се дешавало и у сегменту *образовања и науке*. Читав овај сектор је систематски урушаван и девастиран како не би могао послужити као платформа за евентуални развој и просперитет земље. Један од примера погрешне политике коју спроводи *олош елита* у земљама транзиције каква је и Србија, је процес тобожњег образовања младих за високо сложене послове које захтева модерна технолојизована производња. *Суштина је у томе да се најбољи од тих младих кадрова школују о трошку сиромашне државе а за моћне послодавце у свету, док им се у исто време у властитој држави не нуди никакав посао*. Логично, јер се није улагало у изградњу високо-технолојизоване привредне инфраструктуре која би могла да успешно апсорбује домаћу школовану елиту. Просто, локалне *олош елите* нису створиле елементарне услове које бим им дале шансу за посао, па тиме и за властиту егзистенцију. Стога је потпуно очекивана последица стални раст одлива најквалитетнијег образовног и научног кадра, што потпуно извесно Србију гура на крајњу периферију научно-технолошког развоја, стварајући додатну технолошку зависност и социјално сиромаштво.¹⁶⁾ *Крајњи планирани резултат таквог процеса је слабљење националне моћи и урушавање капацитета који би могли послужити њеној одбрани*.

Ни у сегменту *безбедности* ствари не стоје особито боље. Смањена способност националне државе да испуњава функцију заштите у директној је корелацији са процесима њене денационализације који су на простору Европе почели још седамдесетих година прошлог века. *То се свакако поклапа*

15) Љ. Деспотовић, *Геополитика деструкције*, Каирос, Сремски Карловци, 2015, стр. 39.

16) Исто, стр. 47.

са актуелном кризом њеног управљања, немогућности да се на постојећем нивоу блокираних државних институција организује ефикасан безбедносни систем. Поприште безбедносних ризика постали су готово сви сегменти друштвеног система. Организовани криминал је одавно превазишао границе националне државе, теорирозам такође потпуно лако интернационализује своје организационе форме али и циљеве које таргетира као да безбедносних структура готово да и нема у простору државе која је обележена као мета напада. О томе најалост сведоче бројни примери бруталних терористичких аката у земљама ЕУ у последњих неколико година.

Кроз програме *тзв. помоћи* међународна заједница је уствари разарала и онако слаб систем институција и административног капацитета држава, трајно онеспособљавајући тај институционални систем и чинећи га још рањивијим и неспособним за властито одржање и функцију. Наведени утицај се није тигао само финансијске помоћи, него и њихове зависности од информација и података важних за питање националне безбедности и сл. Подривајући безбедносни систем, међународни чиниоци уствари стварају читав поредак зависних држава, које без њихове координације нису способне да се ухвате у коштац са нарастајућим безбедносним изазовима. Ради се о својеврсној дезоријентацији, селекцији проблема, одабиру приоритета, навођења на акцију, и сличних активности којим међународни центри моћи ефикасно управљају означеним поретком.

Државе које су често против своје политичке воље и противно својим националним интересима увучене или приморане да у њему учествују, немају велики маневарски поростор за самостално деловање. Притиснуте разним облицима контроле, а вешто маскирани *неутрално означеним појмовима сарадње и партнерства*, приморане су између осталог и на *тзв. размену обавештајних података по систему пуно за празно*, обуку својих кадрова у страним центрима, сталну координацију и учешће у разним међународним мисијама и сл.¹⁷⁾ Истовремено, „расположива сазнања указују на то да најмоћније државе савременог света придају највећи могући значај обавештајном чиниоцу националне моћи. Руководе се начелом да обавештајна супериорност у великој мери обезбеђује матичној држави

17) Исто, стр. 54 – 58.

супериорност у многим другим областима друштвеног живота. (...) Његова суштина састоји се кроз улажење у противников циклус одлучивања¹⁸⁾

Добар пример за илустрацију наведене „помоћи“ страног фактора у подривању одбрамбене способности земаља у окружењу, а особито неповољан за Србију био је и процес имплементације „Споразума о регионалној стабилизацији“ (потписан у Паризу 1995. год.) као документа који је требао да изврши контролисање разоружања као дела обавеза преузетих потписивањем дејтонског споразума. Иако га Ф. Ејдус наводи као позитиван процес јер је наводно допринео разоружању у региону, конотирајући самоједну његову страну, он „заборавља“ да напомене да је примарни интерес било лоциран у смањењу војне моћи новонасталих државица као облика контроле од стране НАТО пакта, а не као прокламовану гаранцију мира како се често некритички сугерише. Јер је стабилност у региону пре свега било и остало питање политичке воље страног фактора и његових геополитички интереса, а не политика самих држава насталих на экс-југословенском простору. Ипак и сам аутор рада, није могао а да не истакне чињеницу да је поменути процес, након 1999. године, државама у региону „де факто одузео монопол над легитимном употребом силе у међудржавним односима. У таквом контексту, под-регионални режим контроле наоружања на Западном Балкану био је „наставак војне интервенције другим средствима“¹⁹⁾

И у медијском простору земље на делу је својеврсни медијацентризам, као облик идеолошког, психолошког и обавештајног деловања, преко кога се коришћењем симболичких ресурса али и „алата“ савремене медијске продукције пресудно утиче на формирање ставова и мишљења великог броја људи. А самим тим и моделовање јавности у складу за жељеним обрасцима мишљења и деловања. Ситуација је утолико гора јер се и по власничкој структури главних медијских кућа у Србији може препознати доминантан утицај страног фактора особито оног са Запада. Стога наш угледни комуниколог З. Јевтовић справом констатује и пита: „у Србији се велики број тиражних и утицајних медија налази у рукама страних ком-

18) М. Мијалковски, И. Ђорђевић, *нав. дело*, стр. 73.

19) Ф. Ејдус, „Контрола конвенционалног наоружања на западном Балкану“, у зборнику *Србија у европском и глобалном контексту*, ФПН, Београд, 2012, стр. 247.

панија, па је занимљиво како ће они у потенцијално кризним ситуацијама штитити национални интерес. (...) Квантитативно повећање медијских наратива на просторима балканских држава није само помак у избору канала или доказ о увећању медијских слобода, већ вешто камуфлиран концепт дистрибуирања спинованих наратива који циљају да постану доминантни у промени постојеће друштвене свести која се споро уклапа у либералне токове“.²⁰⁾

Наведена политика је утолико опаснија по безбедност земље јер је јавни интерес за правовремено и објективно информисање грађана од виталног националног значаја. Политика урушавања медијског система земље, започела је кампањом потпуне приватизације медија, особито оних са националним покривањем (фреквенцијом) и као таква почела је да узима свој злоћудни данак. Поготово што у садашњој ситуацији није могуће остварити потребно информисање заједнице о питањима њене ефикасне одбране, јер је интерес страних власника медија превасходно везан за постизање комерцијалних резултата али и политичког интереса земаља из који долази тај капитал. Утолико је то теже постићи данас, пошто се под овом врстом информисања „приоритетно подразумева оснаживање уверења грађана и свих субјеката матичне државе у потребу и могућност успешне одбране националних виталних вредности и остваривање националних циљева“.²¹⁾ Уместо тога имали смо сасвим супротну ситуацију. „Поред врло утицајних другосрбијанских медија, попут портала Пешчаник, што посредно, а што директно утицај остварен и на званичне политичке актере, прије свега ЛДП и Демократску странку. Тако је на пример Соња Лихт, дугогодишња председница србијанског огранка Фондације, обављала функцију председнице Спољнополитичког савета Министарства спољних послова и савјетника бившег председника Србије из ДС-а Бориса Тадића“.²²⁾

Разградња *националног идентитета* био је такође један од опаснијих чинилаца урушавања одбрамбене моћи земље. Један од најтрагичнијих захтева по национални идентитет Срба

20) З. Јевтовић, „Асиметрична битка за утицајем на Балкану“, *Култура полиса*, посебно издање, Нови Сад, 2015, стр. 192.

21) М. Мијалковски, И. Ђорђевић, *нав. дело*, стр. 59.

22) А. Савановић, *Георге Сорос „отворено друштво“ као идеја, идеологија и политичка пракса*, ФПН, Бања Лука, 2014, стр.129.

који већ неколико година долази из простора ЕУ а нарочито СР Немачке, фокусирао се на императиву промене *националног кода* и менталитета српског национа као базичног услова за приступање Унији. „ЕУ је у Србији све време водила перманентни културни рат (против српске културе). Подржавали су пројекте који су имали за циљ „усвајање европских вредности и европског идентитета“ а омаловажавали и ругали се традиционалној српској култури и вредностима“.²³⁾ Притом, званичници ЕУ који су били задужени за прекодирање српског националног идентитета нису поштовали сопствене стандарде када говоримо о изграђивању тзв. европског идентитетског оквира, који недвосмислено инсистирају на *поштовању изворних националних особености* које не смеју да се жртвују у процесу изградње тзв. европског културног идентитета. Не чуди овакав став високих званичника међународне заједнице, јер је реч о специфичном феномену тзв. *интеграционе инверзије*, на коју с правом упозорава колега М. Степић, а који подразумева својеврсну релативизацију основног смисла појма интеграција, који је до те мере извитоперен да у својој крајњој конотацији представља „софистицирано“ средство оправдања за окупацију неке земље.²⁴⁾ Колико је овај чинилац националне моћи важан истичу и колеге Мијалковски и Ђорђевић када кажу *да он чини синтезу свих чинилаца националне моћи*.²⁵⁾ Актуелни покушаји његове разградње стога могу да на дужи период оставе неслагљиве последице по капацитете националне моћи и укупан систем одбране земље.

ЗАКЉУЧАК

Сложени геополитички положај Србије у још компликованијем глобализацијском контексту у великој мери отежава њен међународни положај како у региону тако и у ширем контексту ЕУ интеграција и злоћудног евроатланског притиска и окружења. У тако деликатним и нимало лаким околностима, неопходно је градити систем политике националне безбедности Србије који би са једне стране реално уважио њен тежак

23) З. Милошевић, *Политичка модернизација*, ИПС, Београд, 2010, стр. 247.

24) Љ. Деспотовић, З. Јевтовић, „Конструкција и деконструкција идентитета и међународне интеграције“, *Српска политичка мисао*, 2/2015, ИПС, Београд, стр. 158.

25) М. Мијалковски, И. Ђорђевић, *нав. дело*, стр. 75.

положај као балканске земље али и био примерен потребама јачања капацитета националне моћи, као важног чиниоца и темеља њене одбрамбене политике. Јачање капацитета националне моћи Србије подразумева много озбиљнији приступ изградњи њених главних чинилаца и вредности. *Од пресудног је значаја за тај процес потпуна промена односа који је до сада имала њена политичка елита. То значи да је у наредном периоду неопходно водити национално одговорну политику која ће се темељити на реалним проценама, потреба и интереса одбране земље од свих врста угрожавања њене безбедности и суверености.*

С тим у вези неопходно је јачати све аспекте меке моћи земље, као што су: подстицање убрзаног економског развоја и реиндустријализације привреде, развоја нових техничко-технолошких структура, образовања и науке, демократског система односа и унутрашње стабилности, културе дијалога и међурелигијске толеранције. У том правцу неопходно је подизати и капацитете тврде моћи, од којих је најважнији ревитализација војске како у квантитативном тако и квалитативном делу, даља изградња система безбедности, и неопходне инфраструктуре у тој области као што је на пример снажна наменска индустрија и сл. Само на тај начин Србија ће видно поправити шансе и перспективу да побољша сада тежак и деликатан међународни положај и повећати шансу за свој национални опстанак и обнову пољуљаног суверенитета.

Додатну шансу и маневарски простор за поправак геополитичког положаја Србије донеће и актуелне промене које се дешавају у контексту поретка међународне моћи, који се незауостављиво креће ка мултиполарном моделу уз разне варијације (неполаран, унимултиполаран, међузависност вишег нивоа и сл.)²⁶⁾ које неминовно воде смањењу глобалне моћи САД-а. У таквом полицентричном поретку који се гради, генерисаће се и више шанси да се европски континент еманципује из садашње паралисане позиције и добије прилику да гради партнерске односе са више центара светске моћи. Такав очекивани развој догађаја наравно, створиће и за нашу земљу повољније међународне околности за стабилнији развој и обнову.

26) Видети: Д. Симић, Д. Живојиновић, „Различита виђења распореда моћи у међународним односима после хладног рата“, у зборнику *Србија у европском и глобалном контексту*, ФПН, Београд, 2012, стр. 17-47.

ЛИТЕРАТУРА

- Гајић, А., „Између евроатлантизма и евроазијства - положај савремене Србије“, у посебном броју Културе полиса: *Геополитички положај Србије и Балкана између евроатлантизма и евроазијства*, Нови Сад, 2015.
- Гађиновић, Р., „Стратегија националне безбедности, стратешки документ државе“, *Национални интерес*, 3/2009, Институт за политичке студије, Београд
- Гускова, Ј., „Савремени геополитички положај Србије, као резултат активности спољног фактора у условима глобализације“, у зборнику *Србија у савременом геостратешком окружењу*, Одбрана, Београд, 2010.
- Деспотовић, Љ., *Геополитика деструкције*, Каирос, Сремски Карловци, 2015.
- Деспотовић, Љ., *Српска геополитичка парадигма*, Каирос, Сремски Карловци, 2012.
- Деспотовић, Љ., Јевтовић, З., „Конструкција и деконструкција идентитета и међународне интеграције“, *Српска политичка мисао*, 2/2015, ИПС, Београд
- Ејдус, Ф., „Контрола конвенционалног наоружања на Западном Балкану“, у зборнику *Србија у европском и глобалном контексту*, ФПН, Београд, 2012.
- Јевтовић, З., „Асиметрична борба за утицајем на Балкану“, у посебном броју Културе полиса: *Геополитички положај Србије и Балкана између евроатлантизма и евроазијства*, Нови Сад, 2015.
- Ковач, М., „Стратегија националне безбедности Србије“, у зборнику *Србија у савременом геостратешком окружењу*, Одбрана, Београд, 2010.
- Мијалковски, М., Ђорђевић, И., *Неухватљивост националне моћи*, Службени гласник, Београд, 2010.
- Мирковић, Т., *Америчка војна стратегија*, Одбрана, Београд, 2012.
- Нишић, С., *Глобална сила и безбедност Балкана*, ВИЗ, Београд, 2002.
- Перишић, С., *Нова геополитика Русије*, Одбрана, Београд, 2015.
- Савановић, А., *Георге Сорос „отворено друштво“ као идеја, идеологија и политичка пракса*, ФПН, Бања Лука, 2014.
- Симић, Д., Живојиновић, Д., „Различита виђења распореда моћи у међународним односима после хладног рата“, у зборнику *Србија у европском и глобалном контексту*, ФПН, Београд, 2012.
- Степић, М., *Геополитика неоевроазијства*, ИПС, Београд, 2013.
- Суботић, М., „Геополитичка стварност Срба“, у зборнику *Србија, политички и институционални изазови*, ИПС, Београд, 2008.
- Шушић, С., *Геополитички кошмар Балкана*, ВИЗ, Београд, 2004.

Ljubisa Despotovic

**ANTINOMY OF NATIONAL (NON)POWER:
GEOPOLITICAL CONTEXT OF SERBIA'S NATIONAL
SECURITY**

Resume

The problem of defining and rating of the corpus of country's national power is a complex, multilayered and multifaceted process. It requires complex analysis of the multiple dimensions of its definition (the foreign policy of the country, geopolitical position, economic development, achieving scientific-technological development, democratic stage of development, the number and quality of the armed forces, cultural and religious complex relationships, educational and cultural development, etc.). The analysis of such a multiplex complex assessments of national power of a country is even more complicated because it is done in the context of globalization impugment of the nation-state, deinstitutionalization of its capacity, economic seizing sovereignty, degradation of national identity, reduction of military assets, hybrid war directed against the defensive power of the state, special informational and informatics war. Part of cruel globalization context in which the nation-state is pushed in is the fact of general pauperization of broad layers of the citizens as a result of economic and political seizing sovereignty of the countries. Increasing the gap between rich and poor globally and growing social and economic inequality of citizens internally. The middle class population is almost destroyed with a tendency of deeper radicalization of poverty and existential uncertainty. Powerlessness devastated and sovereignized state to provide a sufficient and equitable process of redistribution of social goods and services, as much as possible, making it one of the most important functions that would still be considered as a state.

Key words: *Serbia, national power, national security, political elite, geopolitics*

* Овај рад је примљен 13. октобра 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку редакције, 1. новембра 2016.